

Milan Pelc

NOVO RUHO STARIH MAJSTORA

Grafika u Italiji 16. i 17. st. (I. dio)

Kabinet grafike HAZU, Zagreb

23.03.-30.04.2005.

Autorica izložbe i postava: Margarita Sveštarov Šimat

Kabinet grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, od svoga osnutka 1951. godine, priređuje i održava izložbe posvećene starijoj grafici. Na inauguralnoj izložbi, koju je 1953. priredila Stella Ubel, prva ravnateljica Kabineta, prezentirane su grafike Jacquesa Callota iz fundusa Valvasorove grafičke zbirke. Otada je prošlo više od pola stoljeća, razdoblje obilježeno djelovanjem dugogodišnje ravnateljice, Renate Gotthardi Škiljan, koja je preko tri desetljeća obrađivala građu i priredila niz izložaba stare grafike, jedinstvenih u hrvatskoj i ondašnjoj jugoslavenskoj kulturnoj sredini. Moglo bi se prigovoriti da je, tijekom njezina upravljanja Kabinetom, korisnicima bio otežan pristup originalnoj građi (bilo je tome i objektivnih razloga), ali je taj nedostatak, barem donekle, nadoknađen nizom izložbenih manifestacija i kataloga. Ti katalogi postali su nezaobilazni referencijski priručnici svima onima koji se bave starom i novom grafikom, odnosno vizualnom kulturom (primjerice poviješću plakata) u Hrvatskoj.

Sigurno je toj izložbenoj djelatnosti pogodovala činjenica da je do 1996. godine u Kabinetu grafike bila pohranjena Valvasorova grafička zbirka Nadbiskupije zagrebačke, najveći i najizdašniji fondus povijesnoga grafičkog gradiva jugoistočne Europe. Kao jedna od Akademijinih zbirki bliska mu je i Bogišićeva zbirka u Cavtatu, čiji su listovi također prezentirani na odgovarajućim izložbama.¹ Međutim, i nakon povratka Valvasorove zbirke

Zagrebačkoj nadbiskupiji i njenog sjedinjenja s Metropolitanskom knjižnicom, i nakon dolaska nove ravnateljice, Slavice Marković, Kabinet grafike ne samo da nije smanjio, nego je i povećao opseg svojih izložbenih programa, kako na području starije grafike, tako i na području suvremenog grafičkog stvaralaštva.

U toj mnogo puta iskušanoj i provjerenoj tradiciji, kustosica u Kabinetu grafike, Margarita Sveštarov Šimat, priredila je izložbu grafike starih majstora iz fonda samoga Kabineta, koja se zapravo nadovezuje na projekt započet prije punih 45 godina. Naime, upravo je 1960. g., „kao prvi u nizu kataloga starog dijela svojega fundusa“, Kabinet grafike uz odgovarajuću izložbu priredio katalog nizozemske i flamanske grafike.² Na njegovu frontispisu stajao je naziv buduće serije: *Katalog Kabineta grafike I*. Možda je, kao druga u tom nizu, planirana baš izložba talijanske grafike s odgovarajućim katalogom! Međutim, taj prvi katalog stare građe nije nikada dobio nastavak. Renata Gotthardi Škiljan se u njemu pridržava razmjerno zahtjevne razine opisa grafičkih listova prema uzusima suvremene stručno-znanstvene katalogizacije te vrste povijesno-umjetničkih vizualija. Taj model opisa, koji uključuje sve dostupne tehničke podatke o grafičkom listu, od veličine do vodoznaka, potom podatke o autoru, poznate podatke o vlasništvu i na kraju relevantne bibliografske referencije, Renata Gotthardi-Škiljan primjenjivala je u svim svojim kasnijim

¹ Primjerice LJERKA GAŠPAROVIĆ, Katalog izložbe Bogišićeve zbirke iz Cavtata, Zagreb, Dubrovnik, Cavtat, 1959.; RENATA GOTTHARDI-ŠKILJAN, Grafike Natala Bonifacija, Cornelisa Corta prema J. Kloviću, Martina Kolunića Rote i Andrije Medulića i njegovih kopista iz Bogišićeve zbirke u Cavtatu, Cavtat, 1985.

² RENATA GOTTHARDI, Nizozemska i flamanska grafika XVI, XVII, XVIII st., Zagreb, 1960.

katalogizima. U tome je njezin nezaobilazni doprinos standardizaciji u katalogiziranju grafičkih listova, što se nužno očituje i u katalogu Margarite Sveštarov Šimat. Međutim, u stručno-znanstvenom smislu, Šimatova ide korak dalje: njezina uvodna studija problemski obrazlaže ulogu i prirodu grafike kao širitelja slikovnih obrazaca u ranom novom vijeku. Njezini su kataložni podaci i opisi na visokoj razini stručnosti, preciznosti i pouzdanosti, a njihova je vrijednost utoliko veća, jer kritički vrednuju sve opsežniju literaturu iz novijeg vremena.

Adam Ghisi (Scultori), *Alegorija ropstva*, 1753.

Međutim, onaj tko uspoređuje katalog izložbe iz 2005. s onim iz 1960. godine začudit će se, jer recentna se izložba „grafike u Italiji“ u ne baš zanemarivom broju izložaka preklapa sa starijom izložbom „nizozemske i flamanske grafike“. Naime, Margarita Sveštarov Šimat nije se u svom izboru strogo ograničila samo na autore Talijane, već je uključila i majstore sa sjevera, Francuze i Nizozemce, pa i jednog grafičara hrvatskoga podrijetla, Martina Rotu Kolunića, koji su neko vrijeme djelovali u Italiji ili su bili pod utjecajem talijanskih škola: „U katalog [odnosno u izložbeni postav - MP] su, stoga, ušli i grafički otisci majstora koji nisu Talijani. Njihov

broj nije velik, no njihov se opus razvija i emitira u prostoru talijanske grafičke produkcije“, navodi autorica u svom uvodu (str. 5). Tako su se, među majstorima Talijanima, našla imena Nicolasa Beatrizeta, Philippea Thomassina, Cornelisa Corta, Rafaela Sadelera II., Hermana Swanevelta, Abrahama II Bloemaerta, Martiala Desboisa, Roberta Audenaerda, Valentina Lefèvreja i drugih. Načelo slobodnijeg izbora očituje se uostalom već u naslovu izložbe koji zaobilazi nacionalnu isključivost: „Grafika u Italiji“ a ne „talijanska grafika“! Takav izbor koji bi nekoć, u koncepcijama strožih podjela na nacionalne umjetničke škole, bio gotovo nezamisliv, logična je posljedica opredjeljenja autorice, koja uvažava specifičnosti grafičke proizvodnje renesanse i baroka i na njih nastoji ukazati.

Naime, upravo je grafika medij koji briše granice između Sjevera i Juga, prenoseći umjetnička iskustva i stilski ukus s jednog kraja Europe na drugi. Kao što su Marcantonijevi grafički listovi sjevernjake bolje upoznali s Rafaelovim klasičnim stilom, tako su listovi škole iz Fontainebleaua, ili oni holandskih i njemačkih umjetnika, posvuda širili dekorativni repertoar kartuša i „okovastog“ ornamenta, karakterističan za „sjevernoeuropski“ manirizam. U proizvodnji grafika ostvaruje se „međunacionalna“ suradnja neobičajena u drugim umjetničkim granama. Primjerice, Nizozemac Cornelis Cort izrađuje bakrorez *Obračanja sv. Pavla* prema crtačkom predlošku Hrvata Julija Klovića, a objavljuje ga 1576. godine talijanski nakladnik u Rimu Lorenzo Vaccari. Brojni su takvi primjeri iz renesasnoga i baroknog doba, dokumentirani ovom izložbom i katalogom. Međutim, autorica je u svom pomicanju granica, čini mi se, ipak otišla predaleko, kada je među ostvarenja grafike u Italiji uvrstila *Posljednji sud* Martina Rote Kolunića, koji je nastao u Beču 1576., a posvećen je caru Rudolfu II. Premda je Rota kao grafičar svoju karijeru započeo u Italiji, ovaj list ipak pripada okružju ranoga rudolfinskog manirizma.

Katalog pruža obilje podataka o grafičkim listovima, njihovim autorima, nakladnicima i tehnikama.

Međutim, u slučajevima kada je izložen veći broj listova istoga autora (C. Cort, M. Rota Kolunić, Ch. Alberti...), autorica je pri formiranju kataložnih jedinica objedinjavala bibliografske referencije. Literatura se tada ne navodi ispod pojedine jedinice već na kraju teksta posljednje jedinice dotičnog grafičara, a u zagradama je naznačen list na koji se bibliografski navod odnosi. Taj postupak zbunjuje i nepotrebno „komplicira“ praćenje kataloga.

Netko bi autorici možda mogao prigovoriti stanovitu sklonost 'šarolikosti' u postavu i opremi kataloga, no to je više stvar osobnoga ukusa promatrača nego kvalitete ostvarenoga rada. Postava je decentno dinamična u skladu s medijem stare grafike, a kata-

log je priređen prema standardnim uzusima struke s pažljivom obradom i kvalitetnom reprodukcijom svakoga lista. U sve svoje prezentacije stare grafike, pa i u ovu, autorica na već prepoznatljiv način uključuje didaktičnu dimenziju, po kojoj se izložba s katalogom transformira u svojevrstni vizualni i tekstualni „priručnik“ i vodič namijenjen ne samo ljubiteljima stare grafike, već svima koji žele pobliže upoznati to naizgled neatraktivno, a nekoć neprocjenjivo važno polje umjetničkog stvaralaštva i slikovne komunikacije. Nadamo se da će, za razliku od *Kataloga Kabineta grafike I*, koji nikada nije dobio nastavak, ovaj biti bolje sreće.